

13. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Закон України від 28.11.2002 № 249-IV // Урядовий кур'єр від 11.12.2002. – № 231.
14. Статут Асоціації українських банків. Зареєстрований Державною адміністрацією Дніпровського району м. Києва 13.10.1994 р., свідоцтво № 21562073: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=25&menu=117&Itemid=34.
15. Статут Асоціації "Український кредитно-банківський союз": [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbs.org.ua/index.php?get=13>.
16. Бурляева Т.И. Правовое регулирование создания и развития банковской системы Российской Федерации: дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук за спец.: 12.00.14 / Бурляева Татьяна Ивановна. – М., 2004. – 179 с.
17. Административное право России / [Анисимова Н.П., Буденко Н.И., Кондратов Б.П. и др.]; под ред. А.П. Коренева. Часть вторая. – М.: МЮИ МВД России Издательство "Щит-М", 1998. – 313 с.

УДК 342.9

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ГРОМАДЯН ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Погосян А.П., здобувач

Донецький юридичний інститут МВС України

У статті категорію соціально-економічних прав людини розглянуто як об'єкт адміністративно-правової охорони. Охарактеризовано адміністративно-правові засоби захисту соціально-економічних прав людини; сформуовано висновки з ефективного застосування методів адміністративно-правового регулювання в зазначеній сфері.

Ключові слова: соціально-економічні права, забезпечення, реалізація, адміністративно-правова охорона, адміністративно-правові засоби.

Погосян А.П. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРАВА КАК ОБЪЕКТ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ / Донецкий юридический институт МВД Украины.

В данной статье категория социально-экономических прав человека рассмотрена как объект административно-правовой охраны. Охарактеризованы административно-правовые средства защиты социально-экономических прав человека; сформулированы выводы по эффективному применению методов административно-правового регулирования в указанной сфере.

Ключевые слова: социально-экономические права, обеспечение, реализация, административно-правовая охрана, административно-правовые средства.

Pogosyan A.P. SOCIO-ECONOMIC RIGHTS AS THE OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION / Donetsk Institute of Law, Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

In this article, the category of socio-economic rights be considered as an object of the administrative and legal protection. Described the administrative remedies of socio-economic rights, formulated conclusions on effectiveness of the methods of administrative and legal regulation in this area.

Key words: socio-economic rights, providing, selling, administrative and legal protection, legal and administrative means.

Соціально-економічні права людини стосуються підтримки і нормативного закріплення соціально-економічних умов життя індивіда, визначають становище людини в сфері праці та побуту, зайнятості, добробуту, соціальної захищеності з метою створення умов, за яких люди можуть бути вільними від страху і нестатку, забезпечують розвиток людини. Їх обсяг і ступінь реалізації багато в чому залежать від стану економіки і ресурсів, а держава сприяє забезпеченню вказаних прав кожному громадянину [1].

Говорячи про зміст соціально-економічних прав особистості та їх правову охорону в сучасному

суспільстві, варто мати на увазі, що ця проблема перетворилась сьогодні в найбільш гостру саме у зв'язку зі значною розбіжністю між законодавчим регулюванням зазначених прав і його реалізацією в житті. Однак, як свідчить огляд опублікованих матеріалів із зазначеної проблематики за останній період, юридична наука, як правило, веде дослідження переважно в напрямку аналізу законодавства щодо забезпечення зазначеної категорії прав людини та громадянина, не розглядаючи саме структуру цих прав, їх нормативний зміст та проблеми правової охорони.

Дослідження змісту та об'єктивної обумовленості правової охорони соціально-економічних прав, і, зокрема, адміністративно-правової, сьогодні є актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Адже на дисертаційному рівні відсутні роботи, присвячені комплексному аналізу питання адміністративно-правового забезпечення реалізації соціально-економічних прав громадян України, вивченню їх загальних проблем як правового явища. Таким чином, метою даного дослідження є аналіз сутності та змісту соціально-економічних прав людини як об'єкта в адміністративно-правовому механізмі охорони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

У сучасній науці проблема вивчення соціально-економічних прав людини як об'єкта адміністративно-правової охорони та засобів їх забезпечення переважно має фрагментарний характер, відображаючи лише окремі напрями роботи з цієї тематики. Частково це питання розглядалось у працях таких провідних вчених як В. Авер'янов, І. Бородин, О. Негодченко, А. Комзюк, В. Копейчиков, Н. Ніжник, В. Опришко, М. Орзіх, Р. Павловський, Л. Рабінович, В. Самсонов, О. Святоцький, О. Селіванов та ін.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зазначимо, що за радянських часів і в деяких сучасних правових концепціях прийнято не виділяти соціальні права як окрему групу прав, а розглядати їх у сукупності з економічними правами (як соціально-економічні). Зокрема, такої точки зору дотримуються Л. Гордон, С. Надель та ін. [2, 159].

Погоджуємося з думкою А. Пазенок [3, 38], що зазначене не є доцільним, адже соціальні й економічні права формують відносно автономну систему прав, кожна з яких забезпечує певну сферу суспільних відносин, але, безумовно, вони тісно пов'язані та мають багато спільних ознак. По-перше, їх поєднує коло суб'єктів, якими можуть виступати всі фізичні особи. По-друге, вони мають спільне коло суб'єктів, які розташовані як у матеріальній, так і соціальній сферах, зокрема, власність (житло, одяг, харчування), право на трудову діяльність тощо. По-третє, важливим спільним елементом є те, що реалізація цих груп прав залежить від економічних можливостей держави, які, у свою чергу, залежать від політики. Отже, основні соціальні та економічні права людини і громадянина мають багато спільного, зокрема, сутністю цих прав є створені державою можливості для їх використання, а саме – можливість мати приватну власність, займатися підприємницькою діяльністю, отримувати соціальний захист, медичне страхування тощо. Тобто змістом зазначених прав є створені державою умови для реалізації цих прав, а формою здійснення – спеціальний, установлений законом порядок їх використання. Відмінною залишається лише сфера застосування цих прав.

На відміну від інших видів прав людини, особливостями соціально-економічних прав, як зазначає Л. Гордон, є: поширеність на певну соціально-економічну сферу життя людини; допустимість рекомендаційних, «несуворих» формулювань базових положень (наприклад, «гідне життя», «справедливі і сприятливі умови праці», «задовільне існування»); залежність реалізації соціально-економічних прав від стану економіки і ресурсів [4].

Міжнародно-правова регламентація і захист соціально-економічних прав почалися в 1948 році, коли найважливіші з них були закріплені в Загальній декларації прав людини [5]. Сьогодні значення соціально-економічних прав для забезпечення правового статусу особи безперечне. Як відзначено в преамбулі до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [6], «ідеал вільної людської особи, вільної від страху і нестатку, може бути здійснений, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само як і своїми громадянськими та політичними правами». Стаття 2 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права спеціально зазначає, що ці права повинні забезпечуватися поступово і «в максимальних межах

наєвних ресурсів». Таку точку зору підтвердила Генеральна Асамблея ООН (резолюція від 4 грудня 1986 року), проголосивши «неподільність і взаємозалежність економічних, соціальних, культурних, громадянських і політичних прав» [7, 160].

Обов'язок держав у сфері захисту соціальних, економічних прав полягає в тому, щоб здійснювати прогресивні економічні та соціальні реформи, забезпечувати повну участь свого народу в процесі і вигодах економічного розвитку, використовувати свої ресурси для надання всім рівних можливостей користування даними правами. Як відзначається в ст.7 Хартії економічних прав і обов'язків держав від 12 грудня 1974 року [8, 135-145], кожна держава несе відповідальність за сприяння економічному, соціальному розвитку свого народу.

Соціально-економічні права людини вимагають умов і способів, які б забезпечували їх практичну реалізацію, надійну охорону і захист, тобто певні гарантії. На думку О. Фрицького, система гарантій – це умови, засоби й методи, які забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод особи [9, 176].

А. Нікітін вважає, що гарантії прав та свобод – це обов'язок держави захищати людину, створювати правові, соціальні та культурні умови для реалізації прав і свобод; діяльність міжнародних і державних організацій із захисту прав людини [10, 76].

У цілому українські і російські вчені-конституціоналісти сходяться на думці, що система гарантій прав і свобод людини і громадянина включає передумови економічного, політичного, організаційного та правового характеру, необхідні для забезпечення і фактичної реалізації та всебічної охорони прав і свобод особи [11, 207], а також власне механізм їхнього захисту [12, 109]. Спираючись на такі міркування, можна стверджувати, що як загальне поняття, гарантії прав та свобод являють собою основні засоби, заходи, за допомогою яких громадяни забезпечують конституційні права та свободи.

Гарантії можна диференціювати на матеріальні, політичні, ідеологічні (духовно-моральні), юридичні (державно-правові). Однак особливе місце займають юридичні гарантії, покликані забезпечувати використання і захист цих прав. Важливу роль у них відіграє правова охорона прав та свобод громадян, але сьогодні вона недостатньо вивчена, хоча сам термін застосовується в науковій літературі досить часто.

На нашу думку, правова охорона являє собою сукупність правових засобів, за допомогою яких поведінка суб'єктів правовідносин приводиться у відповідність до вимог і дозволів, що містяться в нормах права. Якщо правове регулювання спрямоване на впорядкування суспільних відносин, то правова охорона слугує для усунення перешкод для їх нормального існування, тобто для підтримки режиму законності і правопорядку.

Механізм правової охорони прав та свобод людини (соціально-економічних також) врегульований різними галузями права. Можна відзначити конституційно-правову охорону, адміністративно-правову, кримінально-правову, цивільно-правову, цивільно-процесуальну та кримінально-процесуальну охорону їх.

Одним з ефективних засобів охорони прав і свобод громадян є адміністративно-правова охорона, яка відрізняється від інших тим, що регулює стосунки між виконавчою владою та громадянином, визначає адміністративно-правовий стан суб'єктів таких відносин, підстави та порядок здійснення впливу на порушників прав і свобод громадян.

Розглядаючи адміністративно-правову охорону соціально-економічних прав людини, можна сказати, що це спосіб регулювання суспільних відносин у сфері державного управління за допомогою адміністративно-правових засобів, спрямований на запобігання порушенням вказаних прав і усунення перешкод для їх реалізації. Сьогодні система адміністративно-правових засобів забезпечення соціально-економічних прав громадян потребує оновлення, більш чіткого упорядкування, уточнення та детального вивчення, оскільки, на нашу думку, саме адміністративно-правові засоби мають вирішальне значення для забезпечення надійного виконання основних прав і свобод громадян.

Адміністративно-правові засоби в комплексі є одним з ефективних структурних елементів охоронної діяльності органів держави, спрямованої на формування і розвиток суспільних відносин у різноманітних галузях на міцній нормативній основі.

В юридичній літературі адміністративно-правова охорона як самостійна науково-практична категорія розглядається зазвичай у широкому ракурсі як складова державного управління. Як різновид управлінської діяльності, адміністративно-правова охорона, її засоби, форми і методи визначаються певними об'єктивними факторами, у першу чергу особливостями сфери охорони, тобто характером суспільних відносин, що її утворюють, оскільки спеціалізація управління визначається специфікою його об'єкта. В окремих публікаціях зустрічається і більш вузьке трактування зазначеної проблеми, яке зводиться до розуміння адміністративно-правової охорони як виконавчо-розпорядчої діяльності винятково щодо реалізації заходів, спрямованих на боротьбу з адміністративними правопорушеннями (на їх виявлення, припинення і застосування заходів впливу до порушників).

Уявляється, що адміністративно-правова охорона комплексу тих або інших відносин охоплює не тільки застосування заходів впливу за вчинення протиправних діянь, але й стосується і правомірної поведінки в інтересах її впорядкування, узгодження дій людей, їх колективів між собою і зовнішніми умовами. Вона виявляється в процесі організуючої діяльності, яка забезпечує формування стабільних форм міжособистісного і групового взаємозв'язку.

За допомогою адміністративно-правової охорони створюються відповідні сприятливі умови для функціонування тих чи інших об'єктів, усуваються фактори, що тягнуть за собою негативні наслідки.

Зокрема, пропонується адміністративно-правову охорону розглядати «з урахуванням усього значення охоронної функції правової системи держави, для якої властива здатність не тільки перешкоджати відхиленням від нормальних процесів розвитку суспільних відносин у різноманітних сферах та їх усунення, але і бути ефективним організуючим і забезпечувальним засобом. Таку роль права система (та її складова частина – адміністративне право) виконує не тільки в правовідносинах, що складаються, але і до цього – з моменту введення нормативного акта в дію. Особливо це властиве нормативним актам, які містять заборони і міри відповідальності за їх недодержання, регулюють порядок їх застосування» [13].

Таким чином, сутність і цільова спрямованість адміністративно-правової охорони складається з вирішення двох взаємопов'язаних завдань: упорядкування і розвитку суспільних відносин у відповідних сферах і галузях (до яких входить і соціально-економічна сфера); їх захисту від небажаного впливу різноманітних факторів та негативних проявів. Зазначені завдання вирішуються в процесі правоустановчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності.

Отже, серед адміністративно-правових засобів забезпечення соціально-економічних прав можна виділити такі, що притаманні всім сферам державного управління і ті, що властиві тільки соціально-економічній сфері. Серед них виділяють наступні напрямки: перший з них – це засоби організації управління зазначеною сферою, до яких належать: засоби визначення видів та структури органів виконавчої влади, які діють у соціально-економічній сфері; засоби визначення правового статусу органів управління соціально-економічною сферою.

Другий напрямок утворюють адміністративно-правові методи управлінської діяльності: переконання (у вигляді роз'яснень, правового виховання громадян, публічної критики); примус, що застосовується з метою запобігання правопорушенням та їх припинення в соціально-економічній сфері; стимулювання; заохочення, які сприяють підвищенню активності учасників правовідносин та ін.

Правильне застосування саме методів переконання, заохочення, стимулювання та примусу в процесі здійснення державного управління соціально-економічною сферою забезпечить найбільшу ефективність та раціональне функціонування цієї галузі, непохитність правових устоїв у цій сфері.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що категорію соціально-економічних прав людини слід розглядати як основну, що закріплена в Конституції України та інших міжнародно-правових актах і що знаходиться під правовою охороною держави. Правова охорона здійснюється, по-перше, закріпленням у нормативних актах заборон на порушення прав і свобод громадян та відповідальності за їх порушення; по-друге, правовою регламентацією діяльності державних органів з метою дотримання, охорони та захисту ними прав і свобод громадян.

Поряд з іншими правами людини соціально-економічні права являються одним із найважливіших об'єктів адміністративно-правової охорони, яка визначає адміністративно-

правовий статус суб'єктів охорони, підстави та порядок здійснення впливу на порушників прав людини за допомогою системи адміністративно-правових засобів. Дане питання є досить актуальним, і тому потребує подальших наукових дискусій щодо його розуміння та теоретичного і практичного обґрунтування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Лукашева Е.А. Права человека / Е.А. Лукашева. – М.: Норма, 2003. – 573 с.
3. Пазенок А. Діалектика основних соціальних прав і свобод людини та громадянина в контексті загальних конституційних прав / А. Пазенок // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 36-39.
4. Гордон Л.А. Социально-экономические права человека: содержание, особенности, значение для России / Л.А. Гордон // Общественные науки и современность. – М.: «Наука». – 1997. – № 3. – С. 5-14.
5. Загальна декларація прав людини: Прийнято резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року // Док. ООН А/RES/217 А // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / [упоряд. Ю.К. Качуренко]. – 2-е вид. – К.: Юрінформ, 1992. – 199 с.
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 року // Док. ООН А/RES/2200 А (XXI) // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / [упоряд. Ю.К. Качуренко]. – 2-е вид. – К.: Юрінформ, 1992. – С. 36-58.
7. Права человека: [учебник для вузов] / Т.А. Васильева, В.А. Карташкин, Н.С. Колосова и др. / [под ред. Е.А. Лукашевой]. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 520 с.
8. Действующее международное право: [в 3 т.] / [сост. Ю.М. Колосов, Э.С. Кривчикова]. – М.: Изд-во Московского независимого ин-та международного права, 1999. – Т. 3. – 832 с.
9. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: [підручник] / О.Ф. Фрицький. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.
10. Никитин А.Ф. Словарь-справочник по праву / А.Ф. Никитин. – М., 1975. – С. 76.
11. Погорілко В.Ф. Конституційне право України / В.Ф. Погорілко. – К.: Наукова думка, 2000. – 732 с.
12. Ковлер А.И. Сравнительное конституционное право / А.И. Ковлер, В.Е. Чиркин, Ю.А. Юдин. – Рос. Акад. Наук. Ин-т государства и права. – М.: Манускрипт, 1996. – 729 с.
13. Комзюк В.Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 „Теорія управління; адміністративне право і процес, фінансове право” / В.Т. Комзюк. – Х., 2003. – 20 с.

УДК 342.52

ДО ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Тригуб А.Ю., аспірант

Національний університет біотехнологій і природокористування України

Проведено аналіз сучасної системи органів державної влади, які реалізують свої повноваження у сфері забезпечення національної продовольчої безпеки, охарактеризовано їх ключові функції,